

HỆ THỐNG QUẢN LÝ THƯ VIỆN VÀ CÁC TIÊU CHUẨN

ThS. DIỆP KIM CHI,
GD Thư viện ĐH Cần Thơ

Từ ngày 26-28/9/2001, được sự tài trợ của Quỹ Atlantic Philanthropies, tại Trung tâm Phát triển Thông tin Việt Nam (Hà nội), Giáo sư David Wilmoth, Tổng Giám đốc Trường Đại học Quốc tế RMIT đã chủ trì một hội nghị quốc tế về quản lý hệ thống và các tiêu chuẩn trong công tác thư viện. Hội nghị đã nghe các bài báo cáo của các chuyên gia thông tin thư viện hàng đầu của Mỹ và Úc như Giáo sư Bob Stueart, Cựu Hiệu trưởng trường Cao học Khoa học Thông tin Thư viện Simmons (Boston, Mỹ), Giáo sư Patricia Oyler, trưởng Cao học Khoa học Thông tin Thư viện Simmons (Boston, Mỹ), Bà Sally MacCallum - Thư viện Quốc hội Mỹ, Bà Joan Mitchell, Biên tập viên trưởng của bộ phận Phân loại thập phân Dewey, v.v...

Nội dung chính của hội thảo này xoay quanh những vấn đề phát triển một hệ thống mạng thư viện thống nhất, phát triển những chính sách dựa trên các tiêu chuẩn quốc gia, chia sẻ nguồn thông tin qua mạng, hiện đại hóa trang thiết bị thư viện, đưa những tiến bộ khoa học kỹ thuật vào công tác phục vụ bạn đọc. Nội dung các báo cáo đã trình bày một số chủ đề sau:

1. Lập kế hoạch chiến lược cho dịch vụ cung cấp thông tin
2. Mạng và chương trình hợp tác liên thư viện
3. Chính sách phát triển và bổ sung nguồn tài liệu điện tử
4. Các tiêu chuẩn - AACR2 và phân tích chủ đề
5. Khuôn thức chuẩn MARC21
6. Hệ thống phân loại Dewey
7. Một mô hình phát triển hệ thống quản lý thư viện tích hợp tại Malaysia
8. Tiến trình chọn lựa và xác định những yếu tố cần thiết của hệ thống quản lý thư viện tích hợp

Sau ba ngày làm việc, các thành viên tham gia hội thảo đã nhất trí một số điểm cơ bản như sau:

1. Mỗi thư viện nên phác thảo một Bản kế hoạch chiến lược Phát triển nguồn tài nguyên thông tin phục vụ bạn đọc;

2. Khuyến khích thành lập một Hội đồng khoa học cấp ngành để thành lập các tiêu chuẩn quốc gia về thư viện, góp phần vào việc phát triển giáo dục, kinh tế, công nghệ quốc gia;
3. Thư viện Quốc gia Việt Nam đưa ra Bộ mục lục liên hợp quốc gia và đề nghị áp dụng trong hệ thống thư viện Việt Nam;
4. Nghiên cứu khả năng thành lập một Consortium trong cả hệ thống thư viện Việt Nam, đặc biệt trong lĩnh vực bổ sung nguồn tài liệu in ấn và các ấn phẩm điện tử;
5. Khuyến khích sử dụng hệ thống phân loại Dewey thống nhất trên toàn đất nước Việt Nam;
6. Đề nghị áp dụng khuôn thức chuẩn MARC 21;
7. Kiến nghị Bộ Giáo dục và Đào tạo, Bộ Văn hóa - Thông tin đưa hệ thống phân loại Dewey, AACR2 và MARC 21 vào chương trình giảng dạy của các trường đào tạo về thư viện;
8. Tìm nguồn tài trợ để biên dịch bản tóm lược hệ thống phân loại Dewey;
9. Phát triển chương trình đào tạo sử dụng hệ thống phân loại Dewey và MARC 21;
10. Trên cơ sở các tiêu chuẩn quốc tế (Dewey, MARC21, AACR2...), tìm nguồn quỹ để phát triển hệ thống quản lý thư viện tích hợp;

● **Các tiêu chuẩn trong kiểm soát thư tịch:**

Giáo sư Patricia Oyler đã nhấn mạnh tầm quan trọng của tiêu chuẩn đối với việc kiểm soát thư tịch và chia sẻ thông tin. Có 3 lĩnh vực cần quan tâm:

- Quy tắc biên mục, thuật ngữ chuẩn trong mô tả thư mục và kiểm tra tính nhất quán (authority control)
- Hệ thống phân loại và tiêu đề đề mục
- Biểu ghi thư tịch máy đọc được (MARC)

Kiểm soát thư tịch toàn cầu chỉ có thể thực hiện được khi những tiêu chuẩn quốc tế được các thư viện trên toàn thế giới áp dụng thống nhất và triệt để. Vì vậy, mỗi quốc gia có trách nhiệm biên mục tài liệu của chính mình, trong đó thư viện quốc gia là cơ quan cao nhất chịu trách nhiệm phát triển, tập hợp, đối chiếu, sắp xếp các biểu ghi thư tịch và thiết lập các tiêu chuẩn biên mục quốc gia.

"Các nguyên tắc biên mục Anh Mỹ" (AACR2) được yêu cầu sử dụng tại Việt Nam bởi vì đây là một tài liệu biên mục dựa trên *"Các tiêu chuẩn quốc tế trong Mô tả thư mục" (ISBD)* cho tất cả các loại hình tài liệu, được sử dụng rộng rãi ở nhiều quốc gia trên thế giới. Hơn nữa, quốc gia nào áp dụng AACRR2 trong quá trình biên mục có thể điều chỉnh cho phù hợp với những đặc thù biên mục của thư viện mình. Giáo sư Oyler cũng lưu ý rằng trong khi xúc tiến việc dịch AACR2 ra tiếng Việt, cũng cần lưu ý đến tình trạng hiện tại của việc mô tả thư tịch. Hiện tại ở Việt Nam chưa có sự nhất trí trong việc chọn và sử dụng thuật ngữ chuẩn cho những từ cụ thể

cho những khái niệm thư tịch cụ thể. Vấn đề này càng trở nên nghiêm trọng nếu ở Việt Nam chưa chuẩn hóa được chính tả và chưa có sự nhất quán trong tên tác giả. Trong khi tồn tại các nguyên tắc miêu tả chuẩn dựa theo ISBD, cán bộ biên mục ít chú ý đến việc phát triển các nguyên tắc chọn lựa các điểm truy cập.

Vấn đề tiêu đề đề mục cũng được đề cập đến nhưng theo giáo sư, ưu tiên hàng đầu vẫn là việc tạo một biểu mẫu chuẩn chung trong mô tả thư tịch biểu ghi máy đọc được và việc sử dụng khung phân loại thống nhất.

Hiện nay một phác thảo phiên bản tiếng Việt của quyển AACR2 rút gọn cũng đã được các đồng nghiệp Việt Nam tại nước ngoài cho ra mắt và đã được gửi về Việt Nam cho Thư viện Quốc gia góp ý. Chúng ta hy vọng phiên bản này sẽ sớm được phát hành và giúp ích rất nhiều cho thư viện trong cả nước trong công tác biên mục.

● **Khổ mẫu MARC chuẩn**

Bà Sally McCallum, Trưởng Ban Phát triển Mạng và tiêu chuẩn MARC của Thư viện Quốc hội Mỹ trình bày rất chi tiết về khổ mẫu MARC chuẩn. Gần đây, chúng ta đã nghe nhiều về UNIMARC, USMARC, rồi gần đây nhất là MARC21. Nhiều thư viện đã mời các chuyên gia về lĩnh vực này thuyết trình tại nhiều thư viện lớn trong cả nước. Lợi ích của việc sử dụng một khổ mẫu MARC chuẩn bao gồm:

- Hỗ trợ cho việc phát triển mục lục liên hợp và là nền tảng cho việc chia sẻ nguồn tư liệu.

- Cho phép việc trao đổi, chia sẻ dữ liệu thư tịch, giảm công sức cũng như chi phí nhờ việc sao chép những biểu ghi thư tịch đã được các thư viện khắp nơi trên thế giới và trong nước biên mục sẵn.
- Dễ dàng hòa nhập dữ liệu biên mục từ một hệ thống quản lý thư viện này sang một hệ thống quản lý thư viện khác.

MARC 21 có thể được sử dụng dưới dạng đầy đủ hay rút gọn. MARC21 dạng rút gọn (Lite) được khuyến khích sử dụng tại Việt Nam vì nó hoàn toàn tương thích với MARC 21 dạng đầy đủ. Bà Sally McCallum còn khuyến cáo rằng MARC 21 dạng Lite nên là nền tảng của **"MARC 21 Việt Nam"** với các trường dữ liệu được lựa chọn từ đây và bổ sung thêm các yếu tố cần thiết phù hợp với thực tế thư viện Việt Nam nhưng vẫn bảo đảm tính nhất quán với MARC 21 hơn là tự tạo ra một dạng MARC hoàn toàn mới. Tài liệu về MARC 21 cũng được phổ biến rộng rãi trên mạng Internet, tạo nguồn tư liệu dồi dào cho những người muốn tìm hiểu sâu hơn về vấn đề này.

Chuyên gia Sally McCallum cũng khuyến khích nên tìm nguồn kinh phí để biên dịch quyển **"Hiểu biết về Biểu ghi thư tịch máy đọc được"** (Understanding MARC Bibliographic Record) như là một đòn bẩy để khuyến khích việc sử dụng khổ mẫu MARC21 tại Việt Nam.

● **Việc sử dụng hệ thống phân loại Dewey**

Việc sử dụng hệ thống phân loại Dewey cũng là một chủ đề được Bà Joan Mitchell, Biên tập viên trưởng của tổ chức OCLC Forest Press đề cập tại hội nghị.

Chúng ta đã được dự rất nhiều buổi hội thảo về vấn đề này và cũng đã được nhắc đến rất nhiều trong các bản tin của Câu lạc bộ Thư viện nên tôi sẽ không đề cập nhiều ở đây. Tôi chỉ xin đề cập đến mấy điểm sau :

- Phiên bản Dewey điện tử đầy đủ nhất luôn luôn được cập nhật trên WEB, đặc biệt là nó có thể tự động nối kết với tiêu đề đề mục của thư viện Quốc hội Mỹ. Ngoài ra Dewey trên mạng còn giúp cán bộ thư viện phát triển khả năng phân loại trên máy nếu họ đăng ký tham gia diễn đàn.
- Vấn đề dịch bản Dewey tóm lược xuất bản lần thứ 13 sang tiếng Việt cũng đang được các cấp có thẩm quyền xúc tiến khẩn trương. Về phía Việt Nam, một Ban Điều hành dự án dịch thuật đã được thành lập và huy động một đội ngũ cán bộ có khả năng và kinh nghiệm làm việc toàn thời gian để phục vụ cho công tác này. Công việc dự kiến trong vòng 2 năm, bao gồm cả việc tìm cách thương thuyết để tìm nguồn kinh phí tài trợ cho công việc dịch thuật, điều quan trọng là được các cơ quan có trách nhiệm ở nước ngoài cấp phép cho dịch thuật, in ấn và phát hành. Một số biện pháp thiết thực khác nên được tiến hành đồng thời với công tác dịch thuật. Đó là:
  - Tiếp tục tổ chức một chương trình huấn luyện trong công tác biên mục.
  - Giới thiệu và quảng bá Dewey như là một hệ thống phân loại chuẩn

mục trong hệ thống thư mục quốc gia.

- Đưa Dewey vào biểu ghi thư tịch cho bất cứ một CSDL thư viện nào.
- Với sự cho phép của tổ chức OCLC, đưa bản Dewey tóm lược bằng tiếng Việt lên trang WEB của Thư viện Quốc gia Việt Nam. Hiện nay đã có một phiên bản Dewey đã được tổ chức LEAF-VN dịch sang tiếng Việt nhưng cũng cần cập nhật để phù hợp với tiếng Việt hiện đại đang được sử dụng tại Việt Nam.

Sau hội thảo, Ông Michael Robinson, người phụ trách Quản lý Các dự án của trường Đại học Quốc tế RMIT đã trở lại Việt Nam báo cáo kết quả của hội nghị với các quan chức đầu ngành của 3 Bộ trực tiếp phụ trách ngành thư viện và đã nhận được sự ủng hộ nhiệt tình của các cấp lãnh đạo.

Hội thảo đã tạo cơ sở tiếp cận bước đầu giữa các quan chức đầu ngành quản lý hệ thống thư viện Việt Nam với các chuyên gia thông tin thư viện nước ngoài, những người hiểu biết sâu rộng về chuyên môn và tình hình phát triển thư viện Việt Nam. Hội thảo còn nêu ra những vấn đề mang tính cách chiến lược cho việc phát triển ngành thư viện, cùng với những giải pháp thực hiện ngắn hạn và dài hạn, tạo cơ hội cho thư viện Việt Nam nhanh chóng hòa nhập với hệ thống thư viện quốc tế. Phải chăng chúng ta có thể tự tin kết luận:

THƯ VIỆN VIỆT NAM ĐÃ THẬT SỰ KHỞI SẮC.